

15 ÉVES A KALEIDOSCOPE

Jubileumi értékelés - gyógyszerésztörténet

15 YEARS OF KALEIDOSCOPE

Anniversary Review – History of Pharmacy

Dr. Dobson Szabolcs PhD

Magyar Gyógyszerésztörténeti Társaság (1023 Budapest, Török utca 12.)

dictum.dobson@t-online.hu

Initially submitted Sept.10, 2025; accepted for publication Sept.30.2025

Anniversary Review – History of Pharmacy

Since the first issue of Kaleidoscope in 2010 up to the 2025/30 issue 36 articles have been published about the history of pharmacy 22 of which in the History of Pharmacy section, while 14 in other sections, reflecting the interdisciplinary nature of the journal (see the Appendix at the end of this summary). Broken down by field: Pharmacies, local history: 6 articles; Pharmaceutical industry, pharmacy: 1 article; Pharmaceutical sociology, public life: 5 publications; Pharmaceutical heritage, specific sciences: 12 articles; Pharmaceutical organizations: 2 articles; Professional education: 4 articles; Biographies: 6 articles. These papers published in Kaleidoscope do far cover almost all major areas of pharmaceutical history. The only significant exception is museology. Obvious explanation for this is that when the journal was launched, pharmaceutical museology had already declined significantly. Kulcsszavak: gyógyszerésztörténet, gyógyszertárak, gyógyszeripar, gyógyszerésképzés, gyógyszerészi szervezetek

Kulcsszavak: gyógyszerésztörténet, gyógyszertárak, gyógyszeripar, gyógyszerésképzés, gyógyszerészi szervezetek

Keywords: history of pharmacy, pharmacies, pharmaceutical industry, pharmacist education, pharmacist organisations

Initially submitted Sept.1, 2025; accepted for publication Sept.30.2025

Bevezetés

A gyógyszerészet szerte a világon létszámát tekintve kis hivatás. Magyarországon például a közforgalmú gyógyszertárak száma csak az 1880-as évek közepétáján lépte át az ezret. Ennek következtében a gyógyszerészek száma is az országok-birodalmak méretétől és fejlettségétől függően néhány százról-ezerről emelkedett fokozatosan. Hazánkban 1944-ben becslés alapján valamivel több, mint 4500 okleveles gyógyszerész lehetett, és manapság pedig mintegy 6400 gyógyszerész dolgozik a közforgalomban, míg a Magyar Gyógyszerészi Kamarának jelenleg kb. tízezer tagja van. A gyógyszerészek teljes száma ennél nagyobb, mert a kamarai tagság csak a közforgalomban dolgozók számára kötelező.

Mindez azért érdekes, mert ez a kis létszámú hivatás hazánkban és külföldön is meglepően gazdag és szerteágazó szakmatörténeti tevékenységet folytatott és folytat, beleértve a nyomtatott és immár az elektronikus forrásokat, valamint a múzeumokat is. Mindezt úgy,

hogy a sok helyütt megalakult szakosztályok-társaságok (pl. hazánkban a Magyar Gyógyszerészeti Társaság Gyógyszerésztörténeti Szakosztálya és a Magyar Gyógyszerésztörténeti Társaság) mellett csak a nagyobb országokban voltak-vannak külön gyógyszerésztörténeti egyetemi intézetek (nálunk Zalai Károly professzor (1921-2008) közelítette meg ezt relatíve leginkább az akkori Semmelweis Orvostudományi (később Semmelweis) Egyetem Egyetemi Gyógyszertár és Gyógyszerészi Szervezési Intézetében, ahol számos történeti témájú gyógyszerészdoktori disszertáció is született). Nagy elődök, mint pl. Ernyey József, Baradlai János, Bársony Elemér nyomán, az 1960-as évektől kialakult a gyógyszerésztörténet művelőinek egy odaadó, lelkes közössége, amely értéket mentett, publikált, előadott, múzeumokat szervezett, gyarapított és vezetett (a teljesség igénye nélkül az elhunytak közül: a történész Antal József, Kapronczay Károly, Magyar László, Dörnyei Sándor; a gyógyszerész Szigetváry Ferenc, Halmai János, Lóránt Nándor, Kempler Kurt, Zalai Károly, Rádóczy Gyula, Sági Erzsébet, Menner Ödön, Lárencz László, Grabarits István, Bayer István, Budaházy István; az élők közül a gyógyszerész Szmodits László, Péter H. Mária, Szabó László, a történész Magos Gergely vagy a mérnök Szél László. Sajnos a legutóbbi mintegy másfél évtizedben kiváló, sokat alkotó Kollégáink legnagyobb része már elhunyt és utánpótlás alig-alig van. Mindannyiuk munkásságáról (közleményeikről) és az elhunytak életrajzáról bőséges források állnak rendelkezésre a Magyar Gyógyszerésztörténeti Társaság www.gyogyszeresztortenet.hu honlapján.

Nem vigasztal, de hozzá kell tenni, hogy ez nem csak a gyógyszerészetre, hanem például az orvostörténetre is jellemző. Meg kell állapítani, hogy hazánkban összességében hanyatlott a gyógyszerészi muzeológia és nem zajlanak olyan pénz- és műszerigényes experimentális kutatások, mint pl. a régi gyógyszerek, gyógyszeres edények kémiai analízise, amelyekre manapság már számos külföldi példa van, még régióinkból is.

A gyógyszerésztörténetnek rendszeresen helyet adó kiadványok közé tartozik vagy tartozott a szocialista időszaktól máig a Gyógyszerészet, a Gyógyszereink, az Acta Pharmaceutica Hungarica, az Orvosi Hetilap, a Gyógyszerésztörténet, majd a www.gyogyszereztortenet.hu és 2010-től a Kaleidoscope on-line folyóirat (<http://www.kaleidoscopehistory.hu/>). Mindezek mellett természetesen számtalan könyv, egyéb lap, életrajzi és helytörténeti kiadvány, honlap, wikipedia, youtube videók, stb. is jelentetnek meg gyógyszerésztörténeti témájú írásokat, audiovizuális anyagokat.

A gyógyszerészet története - az orvostörténethez és más szakmatörténetekhez hasonlóan - rendkívül szerteágazó. Általában véve az alábbi főbb területekre lehet bontani:

- gyógyszertárak és tevékenységeik (benne a gyógyszertárak állami ellenőrzésével) és gyógyszertárhálózat, benne a helytörténettel,
- kórházi gyógyszerészet,
- hatásági gyógyszerészet,
- gyógyszeripar, gyógyszercégek, gyógyszernagykereskedelem
- gyógyszerészi életrajz-kutatás
- gyógyszerészi szociológia,
- szakképzés,
- szaktudományok,
- gyógyszerkincs és gyógyszernormatívumok,
- gyógyszerészi szervezetek-közélet, történelmi korszakok gyógyszerészete
- gyógyszerészi muzeológia,

A Kaleidoscope folyóirat jelentősége a gyógyszerésztörténetben

Az alábbiakban áttekintem a 2010-ben indult Kaleidoscope folyóiratban ezidáig (a 2025/30 számmal bezárólag) megjelent gyógyszerésztörténeti jellegű publikációkat. Megemlítendő, hogy a Gyógyszerésztörténet rovat legelső cikkét a 2010/1 induló számban dr. Grabarits István, a Magyar Gyógyszerésztörténeti Társaság akkori elnöke írta.

A közleményekből a Gyógyszerésztörténet rovatban 22, míg más rovatokban – tükrözve az interdiszciplináris jelleget – 14 jelent meg (lásd a Mellékletet a közlemény végén), így tehát a közlemények teljes száma 36.

Területekre bontva:

- Gyógyszertárak, helytörténet: 6 közlemény
- Gyógyszeripar, gyógyszerészet: 1 közlemény
- Gyógyszerészi szociológia, közélet: 5 közlemény
- Gyógyszerkincs, szaktudományok: 12 közlemény
- Gyógyszerészi szervezetek: 2 közlemény
- Szakképzés: 4 közlemény
- Életrajzok: 6 közlemény

A fenti listából jól látható, hogy a Kaleidoscope folyóirat eddig közleményei lefedik csaknem a gyógyszerésztörténet csaknem összes fő területét. Egyedüli jelentős kivételt a muzeológia jelent, de ennek kézenfekvő magyarázata az, hogy amikor a folyóirat indult, akkorra már a gyógyszerészi muzeológia jelentősen lehanyatlott.

Legkiemelkedőbb közlemények

Romhányi Ágnes: Az egészség ára. Gyógyszerárszabások Magyarországon a 18. század végén.

Kötet: 2016/12; DOI: [10.17107/KH.2016.12.219-233](https://doi.org/10.17107/KH.2016.12.219-233)

A közlemény jelentőségét az adja, hogy hosszas témabeli publikációs szünet (a gyógyszernormatívumok kiemelkedő szakértője Rádóczy Gyula (1932-1998) volt) után elsődleges és eladdig még nem feldolgozott kordokumentumok – tisztiorvosi patika vizitációk jelentései - alapján tekinti át a 18. század patikai árszabásait és a gyógyszerkészítést szabályozó normatívumokat. A Habsburgok 18. század második felében megfogalmazott elképzelése egy erős és központosított birodalom felépítéséről tanúskodik, számos rendelet eredményezett a közegészségügy és az alattvalók jólétével foglalkozó területén. Ezen törekvések eredményeként egységes gyógyszerkönyv és gyógyszerárak kerültek bevezetésre a gyógyszerek gyártásának és értékesítésének szabványosítása érdekében. Ez a tanulmány ezeket az árszabásokat (taxa) vizsgálja az alábbi kérdésekre összpontosítva: Milyen gyógyszerkönyvek voltak használatban 1786-ban? Melyiket használták a magyarországi patikusok? Hogyan álltak össze az árszabások, és milyen pénznemeket és mértékegységeket tartalmaztak? A Szerző elsődleges forrásai a megyei tisztiorvos által évente végzett és dokumentált patika vizitációk (ellenőrzések).

„Míg magyar gyógyszerkönyv először csak 1871-ben látott napvilágot, első gyógyszerárszabásunk már 1745-ben elkészült. A „Taxa Pharmaceutica Posoniensis...” összeállításával Torkos Jusztusz János doktort, Pozsony város physicus-orvosát bízták meg. Az előmunkálatok 1742-ben kezdődtek, amikor a városi magisztrátus felküldte a Helytartótanácsnak Torkos doktor egészségügyi szabályzat tervezetét, amelyet eredetileg a helyi egészségügyi személyzet hatásköri túllépései és visszaélései okán készített. A patikusokra

vonatkozó vádak közt találjuk többek közt, hogy túlságosan magas áron adják a gyógyszereket. Ezért a Helytartótanács felkérte a doktort, készítsen árszabást a gyógyszerészek számára és egyúttal fogalmazza meg a hivatalos gyógyítók feladatkörét is. A Helytartótanács instrukcióinak megfelelően összeállított Taxa 1744-re készült el, anyagi forrás híján viszont csak a következő évben jelent meg, Torkos doktor saját költségén. A Taxa árainak megállapításánál Torkos egyaránt figyelembe vette a gyógyszerészek érdekeit és a vevőkör anyagi lehetőségeit. Amint azt a bevezetéből megtudjuk, az gyógyszerárakat az officinában közszemlére kellett tenni, az eladások során keletkezett számlákat pedig a patika vizitálásakor a hatóságok ellenőrizték.”

Még 1744-ben megjelent a fent említett Dispensatorium Vienneses-hez készült árszabás, "Nova pharmacopoeorum Taxa seu ordi ac pretium omnium medicamentorum...juxta normam Dispensatorii pharmaceutici Austriaco-Viennensis" címen. A jelentésekben Taxa Viennensis, Nova Pharmacopoeorum Taxa, Wiener Tax, stb. neveken szerepel.

Ekkor még nem volt birodalmi szinten egységes gyógyszerkönyv, a Dispensatorium Viennense hatálya csak a Monarchia Örökös Tartományaira terjedt ki, bár hazánkban is igen nagy népszerűségnek örvendett. Érthető, hogy a gyógyszerkönyvhöz készült árszabást sem erőltették Magyarországra, annál is inkább, mivel az összetett gyógyszerek tekintetében Torkos Taxája is a Dispensatorium Viennenset vette alapul, árai ugyanakkor a hazai viszonyokhoz igazodtak. A bécsi árszabás 1765-ös újabb kiadása sem került bevezetésre, bár a Torkosféle Taxa országos hatályát is nehéz alátámasztani.

„1774-ben azonban megjelent a Pharmacopoea Austriaco-Provincialis, amelyet ahogy a címe is mutatja, általános gyógyszerkönyvnek szántak Ausztria és tartományai számára. Hatályát később az egész Monarchiára, így Magyarországra és a korábban saját gyógyszerkönyvet használó Csehországra is kiterjesztették. A monarchia uniformizáló törekvéseinek szellemében készült gyógyszerkönyvvel és a hozzá kiadott taxával szemben már nem lehetett megvédeni a magyar gyógyszerárszabást. A Pharmacopoea Austriaco-Provincialis-hoz tartozó Taxa 1776-ban jelent meg, "Taxa medicamentorum in pharmacopoea austriaco provinciali contentorum" címen. A gyógyszerkönyv és a hozzá tartozó taxa kötelező használatát az 1779. április 6-án kelt "Taxa medicamentorum, et Dispensatorium novum" című rendelet írta elő a magyarországi gyógyszerészek számára. A rendelethez fűzött: "Edictum de Taxa medicamentorum" első pontja szerint az örökös tartományokban minden gyógyszerésznek kivétel nélkül szigorúan a Pharmacopoea Austriaco-Provincialishoz és az ehhez készült új árszabáshoz kellett magát tartania. Az rendelet pontjai belekerültek a Taxa medicamentorum in pharmacopoea austriaco provinciali contentorum valamennyi kiadásába. 1786. január 23-án kelt a "Norma generalis intuitu Pharmacopoeorum et methodus visitationis" című királyi határozat, mely, ahogy azt címe is mutatja, a patika vizsgálatok mikéntjét rögzíti. Hetedik pontjában előírja, hogy a gyógyszerészek az orvosságaik árait szigorúan az 1779-ben Pozsonyban kiadott gyógyszerárszabás szerint állapítsák meg.”

„Az 1786-os vizitációs jegyzőkönyvek szerint megállapíthatjuk, hogy a magyarországi gyógyszerárak viszonylag egységesen voltak felszerelve gyógyszerárszabásokkal. Egy-két kivételtől eltekintve csaknem minden gyógyszerész beszerezte Birodalom-szerte kötelező Pharmacopoea Austriaco-Provincialis-hoz 1776 és 1785 közt kiadott árszabások valamelyikét. Amint azt láttuk ezek a kiadások alig különböztek egymástól, a gyógyszerészek többsége mégis az előírt 1779-es Pozsonyban kiadott változatot szerezte be. Amikor egy patikában egynél több árszabást vettek lajstromba a jegyzőkönyv gyakran megemlíti, hogy a gyógyszerész saját bevallása szerint Pharmacopoea Austriaco-Provincialis-hoz kiadott árszabás alapján taksálja a gyógyszereiket, s a korábbi kiadványokat csak más céllal őrizte meg.”

Szmodits László: A magyarországi alkalmazott gyógyszerészek érdekvédelmi mozgalmai 1919-igKötet: 2021/22.; DOI: [10.17107/KH.2021.22.221-229](https://doi.org/10.17107/KH.2021.22.221-229)

Szmodits László a gyógyszerészi életrajzírás legelmélyültebb és legtermékenyebb kortárs művelője sok évtizede. Emellett és ezzel átfedésben sokat foglalkozott az egyház és a gyógyszerészet kapcsolatával, a budapesti gyógyszertárakkal és az érdekvédelmi mozgalmakkal is.

„A gyógyszertári alkalmazottak gyakran kiszolgáltatott helyzetben voltak, mert a XIX. században még hiányoztak hazánkban az alapvető munkaügyi rendeletek. A tulajdonosok állandóan a szemük előtt tartották őket és ellenőrizték a munkájukat. Gyakran előfordult, hogy a felelős vezető napokig távol volt a gyógyszertártól szakmai és közéleti tevékenység, hobbi, vagy szabadság miatt. Ilyen helyzetben az alkalmazott gyógyszerészre hárult teljes felelősséggel a gyógyszertár működtetése. Ezért nem volt mindig felhőtlen a főnök és az alkalmazott közötti viszony. Gyógyszerész-segéd csak az lehetett, aki 4-6 gimnáziumi osztály elvégzése után 3 évig gyakornokként gyógyszertárban működött és sikeresen letette a gyakornoki vizsgát. További egy év segédi munka múltával beiratkozhatott a Tudományegyetem Orvosi Karára, ahol 2 év múlva a sikeres szigorlatok letétele után magister pharmaciae oklevelet szerzett. Évekig volt alkalmazott, hogy később pénzzel és protekcióval megpályázhasson és elnyerjen egy gyógyszertár tulajdonjogát. Gyakornok csak gyógyszerészi felügyelettel készíthetett orvosi receptre gyógyszert, ha az nem volt erős hatása.”

„Az I. világháború végén nagyon jelentős volt hazánkban az infláció, a munkaerőhiány és a gyógyszerhiány. Az újpesti gyógyszerészek 1918. V. 28-án értekezletet tartottak dr. Szabó Béla és Mezei Elek elnökletével. Ezen egyöntetűen úgy határoztak, hogy VI. 15-től kezdve a kerületi pénztárnak, az egyleteknek és a betegsegélyző pénztáraknak nem adják meg az 1,5%-os engedményt gyógyszervásárlás esetén. Ez ellen az Országos Munkásbiztosító Pénztár gyógyszerésze erősen tiltakozott. Dr. Szabó Béla a válaszában kijelentette: „A gyógyszerészek nem harcolni akarnak a pénztárral, hanem a maguk megélhetését keresik azzal, hogy a gyógyszerek beszerzési és eladási árát összhangba akarják hozni. Nem honorálhatják, hogy a pénztárnak még százalékot is adjanak azok után a receptek után, amelyekre amúgy is ráfizetnek. Sőt még hosszú hitelt is adjanak a pénztárnak, amikor ők mindent készpénzzel vásárolnak. Dr. Szabó Béla álláspontjának helyességét az idő is igazolta, bár sokan kritizálták őt ezért.

A radikális Gyógyszerész Szövetség közel 1500 tagjával 1918. VIII. 7-én belépett a Szakszervezeti Tanácsba. Akkor már kiéleződtek a Magyarországi Gyógyszerész Egyesület és a Budapesti Gyógyszerész Testület belső ellentétei, továbbá a fővárosi és vidéki gyógyszertárak közötti jövedelmezési különbség fokozták a vidéki gyógyszerészek elégedetlenségét. A vidéki patikák a magisztrális gyógyszerek és a specialitások forgalmazásából éltek. Ezzel szemben Budapesten jelentősebb volt a piperecikkek és a kozmetikumok forgalma. Így alakult meg 1918. IX. 22-én a Vidéki Gyógyszerészek Országos Szövetsége. Ez a vidéki gyógyszerészek érdekeit képviselte, ami nem esett egybe a fővárosi kollégák érdekeivel. A megalakulás után három héttel már 900 tagja volt.”

„1919. III. 2-án közgyűlést tartott a radikális Gyógyszerészsegédek Országos Szövetsége Neuwrith Béla elnökletével. Az elnöki jelentés után, de még a napirend előtt felszólalt Preisz Mór, a Szakszervezeti Tanács nevében: „A Szövetség, mint szakszervezet nem képviselhet más álláspontot, mint a közérdeket, vagyis a gyógyszertárak államosítását. Ezt a programot fogom

keresztül vinni. Az alkalmazott gyógyszerészek egyesülése nem állhat más alapon, mint a szakszervezeti tanács”. A radikális Gyógyszerész Szövetség ellenezte a gyógyszertárak átruházhatatlanságát. Szántó Sándor javaslatára Maurer Armandot tiszteletbeli taggá választották meg. Ezt követően a közgyűlés Szántó Sándort választotta meg a Szövetség elnökévé. A közgyűlés végén bejelentették, hogy a Szövetség a jövőben Magyar Gyógyszerészek Szakszervezete néven működik tovább. A Tanácsköztársaság kikiáltása után, 1919. március 22-én a Gyakorló Gyógyszerészek Szövetsége feloszlott. Felkérte a tagságot, hogy egyenként lépjenek át a Gyógyszerész Szakszervezetbe. Ezt a határozatot ezután közzétették a szakszervezet elnökségével. Az egykori követelésekből az 1930-as években néhány további problémát még rendeztek a kamara és a korpótlékos pénztár kivételével. A további szakmai események alakulása már egy másik történet, azonban már ez is megjelent és olvasható 1944 végéig. 1945 után már nem működött többet alkalmazotti szervezet.

Magos Gergely: The Confiscation of Jewish-owned Pharmacies in Hungary.

Kötet: 2023/27; DOI: [10.17107/KH.2023.27.21](https://doi.org/10.17107/KH.2023.27.21)

Magos Gergely volt az első, aki levéltári kutatások alapján dolgozta fel a magyar zsidóság és a gyógyszerészet kapcsolatát a 20. században, különös tekintettel az 1938-tól hatályba lépett zsidótörvényekre. Ugyancsak Ő volt az, aki az államosításhoz vezető folyamatokat is kutatta a II. Világháború után. Felismerte azt, hogy az 1938-1950-ig terjedő időszakot egységesen lehet tárgyalni, amennyiben az államhatalom – különböző ideológiai-politikai köntösben – megsemmisítette a polgári gyógyszerészetet. Munkássága az egyik eddigi legnagyobb teljesítménye a hazai gyógyszerésztörténetnek. Amint kifejti ebben az angol nyelvű közleményében, a magyar társadalomnak több kataklizmát is át kellett élnie a „hosszú negyvenes években” (1938–1953). Ebben az időszakban a független középosztály és a polgárság a vagyonának egy részét elvesztette. A gyógyszerészek sem maradtak ki ebből a folyamatból. 1939-ben a magyar kormány úgy döntött, hogy elkobozza a zsidó tulajdonban lévő gyógyszertárakat. A magántulajdon felszámolásának folyamata 1950-ben ért véget, amikor az összes gyógyszertárat államosította a magyar állam, és megkezdődött ezek szovjetizálása. Ebben a tanulmányban bemutatja ennek a folyamatnak az első lépését, a magyar gyógyszertárak árjásítását. Néhány részlet a tanulmányból magyar fordításban:

„A törvénynek megfelelően 1943-ban megkezdődött a zsidó tulajdonban lévő gyógyszertárak elkobása. A Belügyminisztérium 300 elkobzott gyógyszertárral számolt. Rájöttek, hogy a törvény jelentős munkaerőhiányt fog okozni, és több gyógyszertár fog bezárni, de a zsidók gazdasági kirekesztéséről szóló politikai döntés számukra sokkal fontosabb és relevánsabb volt. 1943-ban 68 gyógyszertárat vettek át 46 év alatti zsidóktól. A zsidó gyógyszerészeknek engedélyezték, hogy a kisajátítás előtt eladják gyógyszertárukat, és 17 zsidó élt ezzel a lehetőséggel. A magas összeg miatt a kormány megpróbálta pénzügyi támogatással segíteni a keresztény gyógyszerészeket az árjásításban. A kölcsönnek köszönhetően sok gyógyszerész vásárolhatott zsidó tulajdonban lévő ingatlant. A terv szerint 1944-ben 63 gyógyszertárat jelöltek meg kisajátításra. A Sztójay-kormány azonban úgy döntött, hogy felgyorsítja az árjásítást, és elrendelte a személyi jogos gyógyszertárak azonnali elkobását. Ettől kezdve az új tulajdonosoknak nem kellett megtéríteniük a személyi jogot. Csak a berendezésekért és a készletekért kellett fizetniük. Mivel azonban a kormány befagyasztotta a zsidók számláit, a térítés összege a kormány költségvetésébe került. Az árjásítás gyorsan lezárult. 1944 májusában 51, júliusban pedig 189 gyógyszertárat koboztak el. Becslések szerint 1943 és 1944 között 302 zsidó tulajdonú gyógyszertárat koboztak el. Ettől kezdve a zsidóknak tilos

volt szellemi és nem szellemi munkát vállalni. Ez a zsidóság teljes gazdasági megsemmisítését jelentette.”

„A munkaszolgálatra kötelezetteket nemcsak katonai célokra, hanem más, biztonságosabb háttérterületeken végzett közmunkára is bevethették. A zsidó gyógyszerészeknek lehetőségük volt gyógyszerertárban dolgozni, ha a Belügyminisztérium ezt megkövetelte. A biztonságosabb körülmények miatt sok zsidó önként jelentkezett gyógyszerertári munkára. De tilos volt az egykori saját gyógyszerertárukba való áthelyezést kérni. Zsidó alkalmazottaik áthelyezését sem lehetett kérni. A zsidó gyógyszerészek csak felügyelőként dolgozhattak. Ez azt jelentette, hogy ők irányították a gyógyszerertárat, mert a keresztény tulajdonosok katonai szolgálat vagy más okok miatt nem tehették meg. A zsidók azonban nem végezheték el a munkaszolgálatot alkalmazottként. Ez nem csak a zsidóknak jelentett problémát, hanem a nagyobb forgalmú gyógyszerertarak tulajdonosainak is. Mindenki munkaerőhiánnyal küzdött, amely fokozatosan súlyosbodott. Egyre kevesebb keresztény alkalmazott volt, mert sokan katonai szolgálatot teljesítettek, vagy saját (korábban zsidó tulajdonban lévő) gyógyszerertárat szereztek. A zsidók foglalkoztatása korlátozott volt. A tulajdonosok petícióban kérték a kormányt, hogy tegye lehetővé számukra zsidó munkavállalók alkalmazását is. A kormány ezt elutasította azzal az indokkal, hogy ez sértené a keresztény alkalmazottak érdekeit. A munkaerőhiányért a háború és a zsidó törvények voltak felelősek.”

„A háború alatt sok gyógyszerész elhagyta Magyarországot. Néhányan a fronttól, a szovjetektől vagy a háború utáni nyomozásoktól féltek. A háború után ugyanis megkezdődött a zsidók vagyonának visszaszolgáltatása és a háborús bűnösök pere. Ezek a nyomozások azonban nem csak a háborús bűnösök ellen voltak hatékony eszközök, a kommunisták politikai ellenfeleik ellen is fegyverként használták őket. A kommunisták hatalomra jutása után 1950-ben államosították a gyógyszerertarakat, és megindult az értelmiség elleni kampány. A kommunista rezsim a korábbi gyógyszerertár-tulajdonosokat és alkalmazottakat kizsákmányolónak, a munkásosztály ellenségének tekintette. A kommunisták célja a „régie értelmiség” felszámolása volt, akiket árulóknak és hűtlenségnek tartottak.”

Tuza Csilla, Kincses Katalin, Dobson Szabolcs: A nagyszombati gyógyszerészek artikulusai magyar nyelvű fordítás és az eredeti latin nyelvű szövege.

Kötet: 2023/26; DOI: [10.17107/KH.2023.26.18](https://doi.org/10.17107/KH.2023.26.18)

Az elmúlt évtizedeknek ez a talán legfontosabb régi magyar gyógyszerészeti dokumentuma 2022-ben került elő: az „Articuli Pharmacopolarum Tyrnaviensium” (Nagyszombati gyógyszerészeti statutumok avagy szabályzat). A szabályzatot 1748-ban latin nyelven adta ki Mária Terézia, a Habsburg Birodalom császárnője és Magyarország királynője. A dokumentumot 2022-ben Dobson Szabolcs vásárolta meg egy magánszemélytől, aki nem volt tisztában annak tartalmával. Magyarországon ez volt az első olyan szabályzat, amelyet egy gyógyszerész helyi közösség számára adtak ki, és amely részletes, valós, képszerű és élénk képet adott a város gyógyszerészeiről, valamint a korabeli gyógyászati gyakorlatról és irányelvekről. Ezt a szabályzatot 1852-ben Linzbauer Ferenc nyomtatta ki latin nyelven. Az első magyar fordítást Schwarz Ignác adta ki 1894-ben. Ez azonban hiányos volt; az eredeti szöveg körülbelül egyharmada hiányzott belőle. Jelen tanulmány tartalmazza az „Articuli Pharmacopolarum Tyrnaviensium” első teljes magyar szövegét, amelyet Tuza Csilla és Kincses Katalin állított össze.

„Harmadik artikulus: A letett és bevégzett vizsga után (amint az előbb elmondtuk), midőn a vizsgázó jó gyógyszerésznek bizonyult, meg kell esküdni, hogy mindenben engedelmeskedni fog a magisztrátusnak és a városi fizikusnak, hogy mesterségében minden betegnek, úgy

gazdagoknak, mint szegényeknek a hasznára lesz, minden bajukban szorgalmasan gyógyítja őket, az előírt artikulusokat szem előtt tartván, frissiben elkészíti az orvos által felírt orvosságot, az orvosságok általánosan előírt árát a helység magisztrátusa büntetésének terhe mellett nem változtatja meg, sem a közösség vagy a magánszemélyek kárára semmilyen módon nem lépi azt túl, tartózkodik a betegek bármiféle gyógyításától és nem hágya át hivatásának meghatározott egészségügyi határait. Egyebekben szabad lesz neki műhelyében előállítani úgy izzasztó, mint hashajtó szereket, és más biztonságos gyógyszereket, de higany-, arzén-, és antimon tartalmú gyógyszereket, erős purgáló szereket és hasonlókat, amelyeknek félelmes hatásúak lehetnek, súlyos büntetés terhe mellett semmiképpen ne alkalmazzon; a továbbiakban mindenben törekedjen arra, hogy az alábbiakban előadott artikulusokat mindösszesen és egyenként is szorgalmasan, hűségesen és becsületesen megtartsa, minden veszélyeztetés nélkül teljesítse feladatát, és egyesével is esküt tegyenek arra, hogy az orvos tudta nélkül ártalmas és mérgező, abortuszt vagy menstruációt elősegítő szereket okozó gyógyszereket nem árul, vagy nem ad oda; a mérgező szereket pedig ama gyógyszerértároló a nála tartott kulccsal elzárja, és nem adja át egyik emberének sem; a vizsgázónak pedig letett vizsgájáról igazolást kell kapnia, hogy tudását a bíró és a magisztrátus előtt, akik jogszolgáltatásának ezentúl alávetették, illően demonstrálta.”

„Ötödik artikulus: Annak az inasnak, aki eme gyógyszerészmesterséget óhajtja tanulni, tisztes szülőktől kell származnia, a római katolikus hitet kell gyakorolnia, a latin nyelvben jártasnak kell lennie; köteles inaséveit kitölteni, amely öt évig tart; de ha valamely inas veleszületett kiválóságánál fogva eme mesterséget már régebb óta gyakorolja, akkor ama öt évet nem kell teljesen kitöltenie; hasonlóan kevésbé szigorúan érvényes az öt év a gyógyszerészek fiaira, akik az orvosi tanulmányokat már régebb óta gyakorolják, amennyiben eme mesterségben óhajtának tovább tanulni.”

„Tizennyolcadik artikulus: Ha a gyógyszerész megfigyeli, hogy az orvos a felírt receptben az adagolást vagy az összetevőket figyelmetlenségből, vagy hanyagságból elrontotta, ne szólja le és ne tegye azt közhírré, és ne is javítsa ki az orvosságot saját tudása szerint, hanem értesítse az orvost a hibáról, és ne készítse el előbb az orvosságot, vagy ne keverje össze és ne adja ki, hasonlóképpen a gyógyszerész, ha hiba történne az orvosság készítésében, de az nem lenne nagy jelentőségű, szintén megértésben részesedjék, ne panaszojják be, hanem szelíden figyelmeztessék, ha pedig nagy tévedés történne, azt jelentsék a városi orvosnak, aki egy másik gyógyszerésszel egyetemben ama ügyben az előzmények kegyes feltárásával vizsgálódjék, és a feltárt ügyben szükség szerint intézkedjenek.”

Dobson Szabolcs: A szintetikus gyógyszerek dominanciájának kialakulása a modern klinikai vizsgálatok korszaka előtt.

Kötet: 2024/29; DOI: [10.17107/KH.2024.29.24](https://doi.org/10.17107/KH.2024.29.24)

A szintetikus gyógyszerek egyre növekvő dominanciája nem csupán pusztán tudományos értéküknek köszönhető, mint általában gondolják, hanem alapvetően több olyan társadalmi tényező is hozzájárult ehhez, amelyeket általában figyelmen kívül hagynak. Ezek a tényezők a szabadalmi rendszer, a demográfia, a modern háborúk, a társadalombiztosítás és a tömeges egészségügyi ellátás megteremtése, az orvosi rendelők és gyógyszerértárolók széles körű működése, az iparilag gyártott kész gyógyszerkészítmények elterjedése, a gyógyszeripar fejlődő marketingje és a gyógyszerengedélyezési rendszer. Ez a tanulmány ezeknek a tényezőknek a szerepét elemzi a szintetikus gyógyszerek megjelenő dominanciájában.

„A gyógyszerkönyvek egyre inkább elégtelennek bizonyultak a gyógyszeres terápia szabályozására, ami 1933-ban Magyarországon is végül elvezetett a gyógyszerértörzskönyvezés

törvényi intézményének létrehozásához. Mindazonáltal ez a klinikai vizsgálatok előtti korszak volt, amikor természetesnek tűnt az, hogy „íróasztal mellett”, a kísérletes farmakológia elveinek megfelelő alkalmazásával lehet gyógyszereket tervezni, hasonlóan a vonatokhoz, autókhoz, házakhoz. Ez az elv köszön vissza a *Formulae Normales* előiratainak összeállításában is. Később bebizonyosodott, hogy csak megfelelő klinikai vizsgálati adatokkal lehetséges a gyógyszerek valódi klinikai tulajdonságainak megismerése. Azaz, ebben a korszakban mai értelemben vett, szabályozott gyógyszerfejlesztésről még nem beszélhetünk. Ugyanakkor pl. az inzulin felfedezéséhez és előállításához vezető út (a hasnyálmirigy cukoranyagcserében betöltött szerepének felismerése, vizsgálata) a neurohormonok (acetilkolin, adrenalin és mesterséges származékaik), továbbá a nemi hormonok vagy a vitaminok felfedezése a racionális alapokon álló tudományos kutatás klasszikus példái közé tartoztak.”

„A késztermékgyártó gyógyszeripar, vagyis a gyári specialitások előretörésére az 1920-as évektől már a korabeli gyógyszerészi szakmapolitikai vezetés is felfigyelt és egyre növekvő aggodalommal nézte a térhódításukat, és a gyógyszerészi gyógyszerkészítés visszaszorulását. Ráadásul az 1929-től beütő gazdasági világválság tovább súlyosbította a helyzetet. Legfőképpen a tabletták kérdése foglalkoztatta őket. Létrehozták a NOSTRA mozgalmat, amely egységes csomagolásban, központi, illetve gyógyszerkönyvi receptúra alapján kínált helyben előállított gyógyszereket, és amelynek keretében 1935-ben tablettareceptgyűjteményt is megjelentettek, 1940-ben pedig a Magyarországi Gyógyszerész Egyesület létrehozta a *Formulae Normales*-t (FoNo-t), azaz a Szabványos Vénymintákat is, mint a gyógyszeripar szerintük indokolatlan térhódítása visszaszorításának fegyverét. Ez a törekvés azonban már átmeneti sikert követően nem találkozott az államhatalom támogatásával, így az első FoNo 1941-es átdolgozása már az ipar szempontjai szerint történt meg. Vagyis, a gyógyszergyártó gyógyszerészet történelmi vereséget szenvedett Magyarországon, és innentől, tehát 1941-től egyértelműen alá lett rendelve a gyógyszeriparnak. Egyébként 1940 körül az akkor kb. 2000 hazai gyógyszertár bő egyharmada, kb. 700 patika szerzett be tablettázógépet, ami nem elhanyagolható arány. Mindazonáltal kb. 1300 patika nem szerzett be, illetve nem tudott beszerezni tablettázógépet, és ez is paradox módon a gyári termékek terjedésének kedvezett, mert saját FoNo-s tabletták híján csak gyári készítményt szolgáltathattak ki helyette. Ugyancsak problémát okozott az összetevők patikai beszerzése, illetve a bér munkában való gyártatás tilalma is. Ezen felül FoNo-s termékeket az adott elnevezéssel tilos volt törzskönyvezni, azonban a gyárak más néven az adott összetételű törzskönyvezethették. Összességében a mai gyógyszerészet a 80-90 évvel ezelőtti gyógyszerészi szakmapolitika szemszögéből éppen az a testet öltött pokoli vízió, amit mindenképpen el akart kerülni.”

„A XVIII. század centrális jelentőségű (mainstream) fitoterápiája mintegy másfél évszázad alatt lemaradt a fejlődésben, a róluk szóló írások nyelvezete egyre érezhetőbben archaikussá vált (pl. „vértisztító”), az orvostudományi érdeklődés elfordult felőlük, ipari felhasználásuk lecsökkent, gyártásuk zömében átcsúszott kisebb, kevésbé tőkeerős vállalkozások kezébe, amelyek nem képesek annyira a kockázatos klinikai vizsgálatokba invesztálni, továbbá a szabadalmi rendszer is kedvezőtlen a fitoterápiás innovációk terén. Ugyanakkor a fitoterápia nem tűnt el, hanem jelentős része átment az étrendkiegészítő, illetve a komplementer medicina területére. Így pl. a székesfehérvéri Fekete Sas Patikamúzeum XVIII. századi eredetű patikaedény- és fiókfeliratain szereplő gyógynövények 38,5%-át jelenleg is alkalmazzák fitoterápiás készítményekben, 59%-uk pedig a homeopátiában nyer felhasználást. A törzskönyvezési követelményeket is lehet persze külön jogszabályokkal módosítani bizonyos termékcsoportok integrálása érdekében, mint ahogyan ez történt és történik, itt

Magyarországon pl. a FoNo-s készítményekkel, vagy korábban a gyógytermékekkel (paramedicinális készítményekkel). A jelenlegi Európai Unió szabályozás pedig integrálja a gyógyszer kategóriába a homeopátiát, illetve a hagyományos növényi gyógyszerek csoportját is. De, legyen bármilyen törzskönyvezési rendszer bárhol, tapasztalati tény, hogy világszerte jelentős tömegek keresnek és vesznek igénybe olyan gyógymódokat, amelyek kívül esnek az állam által engedélyezett, szabályozott gyógyszer-kategóriákon.”

Összegzés

A Kaleidoscope folyóirat fontos missziót teljesít. A fenti áttekintés és az alább mellékelt tanulmány lista jól mutatja, hogy a gyógyszerésztörténet területén is érdekes, továbbá kiemelkedően jelentős tanulmányok jelennek meg az egyes számokban. Az a tény, hogy a Kaleidoscope 29 rovatban közöl tanulmányokat, híreket, egyéb anyagokat, szinergista hatást gyakorol; a gyógyszerésztörténet ugyanis szervesen kapcsolódik más területekhez. Olykor voltaképpen inkább szubjektív döntés kérdése, hogy egy-egy adott téma mely rovatban jelenik meg, hiszen egyszerre többhöz is kötődik. Ezt mutatja a más rovatokban helyett kapott, gyógyszerésztörténeti vonatkozásúnak is mondható tanulmányos jelentős aránya. Köszönet illeti Prof. Dr. Forrai Judit főszerkesztőt azért a tudásért és lelkesedésért, amellyel a folyóiratot létrehozta, felvirágoztatta és gondozza.

Melléklet

A Kaleidoscope folyóiratban a 2010/1 – 2025/30 lapszámban megjelent gyógyszerésztörténeti témájú közlemények
Gyógyszerésztörténet rovat (22 közlemény)

A szintetikus gyógyszerek dominanciájának kialakulása a modern klinikai vizsgálatok korszaka előtt

[Szerző(k): Dobson Szabolcs dr. PhD - Magyar Gyógyszerésztörténeti Társaság elnöke]

(Kötet: 2024/29)

The Confiscation of Jewish-owned Pharmacies in Hungary

[Szerző(k): Magos Gergely, történész, szociológus - ELTE BTK Összehasonlító Történeti Szociológia Tanszék]

(Kötet: 2023/27)

A nagyszombati gyógyszerészek artikulusai magyar nyelvű fordítás és az eredeti latin nyelvű szövege

[Szerző(k): Tuza Csilla dr. főlevéltáros - Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára Kincses Katalin dr.

PhD, docens - Történettudományi Intézet, Koraújkori Történeti, Gazdaság- és Művelődéstörténeti Tansz

Dobson Szabolcs dr. PhD - Magyar Gyógyszerésztörténeti Társaság elnöke]

(Kötet: 2023/26)

Dr. Gyarmathi Sámuel – orvos, a tudományos nyelvhasználat magyar megalapítója

[Szerző(k): Szabó Attila dr. - Debreceni Egyetem Gyógyszerésztudományi Kar, Gyógyszerésztechnológiai Intézet]

(Kötet: 2022/24)

A liposzómák története

[Szerző(k): Budavári Bálint Péter dr. PhD hallgató - Semmelweis Egyetem Biofizikai és Sugárbiológiai

Intézet, Nanokémiai Kutatócsoport]

(Kötet: 2022/24)

A magyarországi alkalmazott gyógyszerészek érdekvédelmi mozgalmi 1919-ig

[Szerző(k): Szmodics László dr. - Magyar Gyógyszerésztörténeti Társaság]

(Kötet: 2021/22)

Egy református prédikátor, egy főhadnagy és a Magyar Fűvész Könyv

[Szerző(k): Lakner Lajos PhD irodalomtörténész tudományos igazgatóhelyettes - Déri Múzeum, Debrecen]

(Kötet: 2021/22)

Zay Anna Herbáriuma és a XVIII. századi magyar gyógyszerészi szaknyelv

[Szerző(k): Szabó Attila dr. - Debreceni Egyetem Gyógyszerésztudományi Kar, Gyógyszerésztechnológiai Intézet]

(Kötet: 2020/21)

Megment vagy elpusztít: a higany és arzén gyógyászati karrierje. II. rész arzén

[Szerző(k): Madarász Bálint dr.]

(Kötet: 2019/19)

Veszprém város története és a gyógyszerészet

Geschichte der Gesundheitswesen im Veszprém-Komitat

[Szerző(k): Kapronczay Károly DSc - Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár]

(Kötet: 2019/18)

Drogista szakképzés megszervezése Magyarországon a 20. század első felében

Organizing the druggist vocational training in Hungary in the first half of the 20th century

[Szerző(k): Nagy Adrienn, dr. PhD - Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára]

(Kötet: 2019/18)

Megment vagy elpusztít: a higany és arzén gyógyászati karrierje I. rész higany

Save or destroy: The medical career of mercury and arsenic. Part 1, Mercury

[Szerző(k): Madarász Bálint dr.]

(Kötet: 2019/18)

Kaltenstein Tóbiás, Zemplén vármegye első patikusa - Kossuth Lajos dédapja, Kazinczy Ferenc édesapjának orvosa

[Szerző(k): Godzsák Attila]

(Kötet: 2018/17)

A szabadgyök-kutatás évtizedei és magyar vonatkozásai

[Szerző(k): Blázovics Anna Prof.Dr. DSc - Semmelweis Egyetem Farmakognózi Intézet]

(Kötet: 2017/14)

Hasznos emlékeztető a marosvásárhelyi magyar nyelvű orvostképzés 70. évfordulója alkalmából

[Szerző(k): Péter Mihály DSc Péter H. Mária dr.DSc - Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetem Gyógyszerészeti Kara]

(Kötet: 2015/11)

Thymus, Mentha és Salvia fajok népgyógyászati adatai a Homoród-völgyéből

[Szerző(k): Gyergyák Kinga - Pécsi Tudományegyetem ÁOK Farmakognózi Tanszék Dénes Tünde doktorandusz - Pécsi Tudományegyetem Általános Orvostudományi Kar Farmakognózi Tanszék Kondorosy Fruzsina Anna, hallgató - Pécsi Tudományegyetem Általános Orvostudományi Kar Gyógyszerésztudományi Szak Wirth Tamás doktorandusz, Farkas Ágnes PhD, Papp Nóra PhD - PTE TTK Ökológiai Tanszékén a Biológiai és Sportbiológiai Doktori Iskola]

(Kötet: 2015/10)

A Betegápoló Irgalmas Rend magyar tartományának gyógyszerértári személyzete a 20. század első évtizedeiben

[Szerző(k): Ambrus Tünde dr. PhD - Faculty of Pharmacy UVPS Brno]

(Kötet: 2014/9)

Etnofarmakológiai adatok a Szatmár-megyei Túrterebesről

[Szerző(k): Tóth Mónika doktorandusz - PTE ÁOK Farmakognózi Tanszék, és a Orvosi Mikrobiológiai és Immunitástani Intézet [Papp Nóra](#) - Pécsi Tudományegyetem, Farmakognózi Tanszék]

(Kötet: 2014/9)

60 éves az önálló gyógyszerészképzés Csehországban és Szlovákiában

[Szerző(k): Ambrus Tünde dr. PhD - Faculty of Pharmacy UVPS Brno]

(Kötet: 2012/5)

Néhány adat a Szlovénországi Gyógyszerészek Egyesületének történetéhez

[Szerző(k): Ambrus Tünde dr. PhD - Faculty of Pharmacy UVPS Brno]

(Kötet: 2011/3)

Szifilisz gyógymódok a 16. században

Beliebte Medikamente gegen Syphilis im 16. Jahrhundert

[Szerző(k): Forrai Judit, Bartók Adrienn dr. Kaldau Diana]

(Kötet: 2011/2)

Adatok a Rozsnyay-féle kinintannát történetéhez

[Szerző(k): Grabarits István dr. (Magyar Gyógyszerésztörténeti Társaság elnöke)]

(Kötet: 2010/1)

Egyéb rovatok (14 közlemény)

A gyógyszerészet lehetséges közeljövője és a szakmatörténet 2024 májusából nézve

Szerző(k): Dobson Szabolcs dr. PhD - Magyar Gyógyszerésztörténeti Társaság elnöke

Rovat: Hozzászólások, vélemények

Kötet: 2024/28

Egy élet a múltból: dr. Dózsa Márta tanítónő és gyógyszerész (1900, Pancsova-1981)

Szerző(k): Dobson Szabolcs dr. PhD - Magyar Gyógyszerésztörténeti Társaság elnöke

Rovat: Biográfiák, Kutatás fejlesztés

Kötet: 2019/18

A felvilágosult abszolutizmus egészségügye - Mennyire volt egységes a gyógyszeres terápia

Magyarországon, a XVIII. században? A kőszegi és a székesfehérvári jezsuita patikabútorok fiókfeliratain látható materia medica összehasonlító elemzése

Szerző(k): Dobson Szabolcs dr. PhD - Magyar Gyógyszerésztörténeti Társaság elnöke

Rovat: A középkori medicinától a romantikus medicináig

Kötet: 2018/17

Egy mohácsi patika "leltárkönyve" a reformkorból

Szerző(k): Mezey Mónika (Sallai-Tóth Lászlóné), könyvtáros - MTA Könyvtár és Információs Központ

Rovat: Bibliográfiai források

Kötet: 2018/16

Schultheisz Emil pályázat nyertese 2017, 1. helyezett A magyarországi gyógyszerészet árjásítása 1938 és 1944 között

Szerző(k): Magos Gergely - ELTE

Rovat: Kiváló tudományos dolgozatok

Kötet: 2018/16

A gyógyszerészet rövid története. A felvidéki Lévai járás gyógyszerészetének története

Szerző(k): Baka Livia dr.

Rovat: Kiváló tudományos dolgozatok

Kötet: 2017/15

Még egyszer a nagyvárad patikák kezdeteiről

Szerző(k): Emódi András levéltáros

Rovat: Levéltári források

Kötet: 2017/14

A Contergan-tragédia visszhangja a Kádár-korszak sajtójában és szakirodalmában

Szerző(k): Simon Katalin PhD - Budapest Fővárosi Levéltár

Rovat: A modern orvostudomány története napjainkig

Kötet: 2017/15

Az egészség ára. Gyógyszerárszabások Magyarországon a 18. század végén

Szerző(k): Romhányi Ágnes - Semmelwesi Orvostörténeti Múzeum

Rovat: A középkori medicinától a romantikus medicináig

Kötet: 2016/12

Samuel Schvartz (1701-1749) kolozsvári patikus és „jeles ember“ halotti kártája

Szerző(k): Robert Offner, MD - Universitätsklinikum Regensburg, Abt. Transfusionsmedizin des Instituts für klinische Chemie und L Magyar András László, igazgató - Semmelweis Orvostörténeti Könyvtár és Levéltár Budapest

Rovat: A modern orvostudomány története napjainkig

Kötet: 2014/9

Patikus dinasztiák története

Szerző(k): Pócsik Szilvia - Semmelweis Egyetem GYTK. V. éves hallgató

Rovat: Kiváló tudományos dolgozatok

Kötet: 2013/6

Antall József (1932–1993) orvostörténeti és gyógyszerésztörténeti írásainak bibliográfiája

Szerző(k): Bodorné Sipos Ágnes [Gazda István CSc](#) - Magyar Tudománytörténeti Intézet Kapronczay Katalin PhD - Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár

Rovat: Bibliográfiai források

Kötet: 2012/5

Magyarországi gyógyszerészek és üzleteik a 18. század végén (Az 1786. évi patikavizitációk tanulságai)

Szerző(k): Romhányi Ágnes - Semmelweis Orvostörténeti Múzeum

Rovat: A középkori medicinától a romantikus medicináig

Kötet: 2012/4

A gyógyszerészhallgatók társadalmi összetétele a Magyar Királyi Pázmány Péter Tudományegyetemen (1920-1944)

Title: **The social composition of the pharmacist students on the Hungarian Royal Pázmány Péter Science University (1920-1944)**

Szerző(k): Magos Gergely, történész, szociológus - ELTE BTK Összehasonlító Történeti Szociológia Tanszék

Rovat: Levéltári források

Kötet: 2011/3